వడ్రంగి వీరన్న

తాళ్ళూరు నాగేశ్వరరావు

(గతసంచిక తరువాయి)

రోజంతా విశ్రాంతిలేకుండా పనిచేస్తున్నా వడ్రంగి వీరన్న మనస్సు ఒక్కధ్యాస మీదలేదు. ఇతమిత్థంగాని భయం హృదయంలో చొచ్చుకొని రాజ్యాన్ని విస్తరించ నారంభించింది. నిశ్చలంగా నిద్రిస్తున్న నీళ్లల్లో గులకరాయి వేసినట్లుగా ప్రశాంతంగా జరిగిపోతున్న జీవితంలో బలమైన వాళ్ళు అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకోవడం ధర్మపథంలో అడ్డుగోడలకి పునాదులు వేయ ప్రయత్నించడం, [illegible] మంచిని సంపాదించాల్సిన బాధ్యత తనమీద ఉండడం, ఒక్కగానొక్క కూతురి పెళ్లి చేయాల్సిన అగత్యం దగ్గర పడడం, — ఆయన ఆలోచన్ని — ఉక్కిరిబిక్కిరి చేశాయి.

ఆరోజు రాత్రి పూరింటి వసారాలో పడుకొని నిద్రపోతున్న వడ్రంగి వీరన్నకు చుట్టుప్రక్కల ఇళ్లవాళ్ల ఆదుర్దా కేకలు వినిపించి చివాలున లేచాడు.

ఎదురుగ్గా ఎర్రని మంట. కార్ఖానా తాటాకుల సోపరా గనగన మండుతోంది. పొగమబ్బు కమ్ముకుంది. వూరంతా ఎర్రని వెలుతురు — వ్యాపించింది. వీరన్న నిశ్చేష్టుడై దూలంక్రింద స్తంభంలాగా నిలబడిపోయాడు. ఇంట్లోంచి నిద్రమత్తులో లేచివచ్చిన శారద ఆ భీభత్స దృశ్యం చూచి మాటలు లేకుండా మూర్ఛపోయింది. ఊళ్లో ప్రజలు బిందెలతో, కడవలతో, ఓందెలతో, కాగులతో సమీపంలో నున్న బావుల్లోంచి నీళ్లుతెచ్చి — కు[illegible] [illegible]కునేందుకు పరవళ్లు త్రొక్కుతూన్న మంటల్ని ఆర్ప నారంభించారు. పది పన్నెండు మంది యువకులు పూరిళ్లు అగ్ని ప్రమాదానికి గురికాకుండా కట్టుదిట్టంతో కాపలాకాస్తున్నారు. షావుకారు బసవనాగయ్య కూడా ఆమంటల— దగ్గరకు వచ్చాడు. గేదెనూ, దూడనూ, ఆవునూ బయటకు తోలారు. మంటలు అతిత్వరలోనే ఆర్పివేయబడ్డాయి. పూరిళ్లు ప్రమాదానికి, గురికాలేదు. కానీ కార్ఖానాలో చాలా సామగ్రి, పనిముట్లు అగ్నిపాలైనాయి. ముఖ్యంగా షావుకారు బసవనాగయ్యగారి కొత్తబండి తాలూకు బ్రహ్మాండంగా తయారైన పోలూ, చక్రాలూ దోలుపూ, వరంపట్టెలూ దారుణంగా కాలి— పోయినాయి. ఇంకా ఊళ్లో రైతులవి నాగటి [illegible]లూ, [illegible]కోసం వచ్చిన వ్యవసాయపు పనిముట్లూ, కొద్దిగా కలప, వడ్రంగం సామానులు అగ్నికి ఆహుతైనాయి. వడ్రంగి వీరన్న నష్టం పెద్ద మొత్తంగానే ఏర్పడిందని అక్కడ కొచ్చినవాళ్లు ఊహించి అంచనా వేశారు.

"అసలు కార్ఖానాకి నిప్పు ఎట్లా అంటుకుంది?"

"తెలిస్తే?"

"కావాలని ఎవరో [illegible] చేసుంటారనే,— [illegible]."

"పాపం! వడ్రంగి వీరన్న గాంధీగారిలాంటి మనిషి. ఈకాలంలో మంచివాళ్లకే [illegible] [illegible], ఏ [illegible] కలిగినా!"

ఆ అర్ధరాత్రి అక్కడ చేరిన ప్రజలు అవి[illegible]ధంగా వ్యాఖ్యానించ నారంభించారు. చాలామంది వీరన్నను ఓదార్చారు. కాని ఆ ఓదార్పులు వీరన్న మనస్సుకు చేరలేదు.

జరిగిన ఘోర ప్రమాదానికి షావుకారు బసవ నాగయ్య స్వయంగా చూచి— చాలా విచారించాడు. చేతప్పువలన కలిగిన ప్రమాదం కాదనీ, కేవలం తన బండి గొప్పగా తయారు కావడం చూసి ఓర్వలేక యీ దుష్కార్యాన్ని తలపెట్టి చేశారని ఆయన నమ్మాడు.

షావుకారు బసవ నాగయ్య గార్ని చూసి— [illegible] వడ్రంగి వీరన్న— ఆయన కాళ్ళు పట్టుకున్నాడు.

"స్వామీ నన్ను రక్షించండి. క్షమించండి. నా[illegible] నేరం ఏమీలేదు. అంతా నాకర్మ ప్రకారం ప్రమాదం జరిగింది. నన్ను ఏమైనా చేయండి. మీ భృత్యుణ్ణి."

"స్వయంగా చూశానుగా. నీతప్పేం లేదు వీరన్నా!" అన్నాడు షావుకారు బసవ నాగయ్య ముక్తసరిగా. కాని ఆయన గుండెలో [illegible] తగలబడుతూన్న కసి రగులుతోంది.

తను ఎంతో నచ్చచెప్పా — షావుకారుగారు ఆమాత్రం సెలవిచ్చేటప్పటికి విషాదంలో ఆనందం పొందాడు వీరన్న.

వడ్రంగి వీరన్నకు తన కార్ఖానాకి నిప్పు పెట్టిన దుష్టాత్ముడెవ్వడో తెలీదుగాని—నిప్పు పెట్టించిన మహానుభావుడెవ్వరో తెలుసు. అందుకు కారణంకూడా కనిపెట్టాడు. తనమీద ద్వేషంచేత, కోపంచేత, పగచేత— కుట్రపన్ని చేసిన దుష్కార్యంకాదు. షావుకారు బసవనాగయ్యగారి బండి మహాచక్కగా తయారు కావడం చూసి అసూయపడి, ఆ బండిని నామరూపాలు లేకుండా చేయాలనే దురుద్దేశ్యంతో చేసినదుర్మార్గపు పని. అది చేయించింది నిస్సందేహంగా షావుకారు [illegible] పున్నయ్యగారే! యీ బండి తయారై బయటికి వస్తే— ఊళ్లో వాళ్ళు ఒకర్నుండు '[illegible]లో ఉండేటంటి గొప్ప బండి వుండబోదు' అని పొగిడి తనబండిని తీసి కట్టుగా భావిస్తారు. ఆ పరువు ప్రతిష్ఠలకి [illegible]కాలం ప్రాప్తిస్తుంది. తన హోదా కుంటు పడుతుంది. అదే మనసులో కొద్ది యీ అప కృతి చేయించి వుంటాడు. [illegible] ఆ బండికి [illegible] మొదలు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] జరిగింది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] అయినా [illegible] [illegible] [illegible] తెలుసుకున్నా — తన మాటలో చెప్పుకోలేడు. తెలిసి కూడా— తన బాకీ మాట— [illegible] [illegible] తను [illegible] [illegible] [illegible] అనుమానం— [illegible] అంత [illegible] [illegible] మొదల [illegible] [illegible] కూడా. [illegible]! ఆ [illegible] వడ్రంగి వీరన్న.

తెల్లవారేదాకా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కార్ఖానా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఊళ్లో వాళ్ళు ఒకళ్ళ [illegible] [illegible] తెల్లవారేదాకా [illegible] [illegible] [illegible] తెల్లవారేదాకా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

నాటిరేయి తెల్లవారేలా తెల్ల వారింది. [illegible] [illegible] ఎండ ముసురుతోంది. రాత్రి కాలిపోయిన కార్ఖానాని చూసి ప్రజలు — [illegible] తెలుసుకుంటున్నారు. వడ్రంగి వీరన్న షావుకారు బసవ నాగయ్య గారింటికెళ్ళాడు. విషాదానికిమారు పేరులా ముఖాన్ని ప్రక్కకువేసుకొని.

పడక ప్రేంకుర్చీ చేతులమీద కాళ్ళుచాచి, [illegible] కాలుస్తున్న షావుకారు బసవ నాగయ్యగారికి [illegible] [illegible] తనరాక నెరింగించాడు వడ్రంగి వీరన్న.

"ఓ! నువ్వా? నువ్వా? ఏమిటోయ్! రాత్రి చూశానుగా! ఏంచేస్తాం ఎవరిమైనా? అసలు నీకెవరిమీదనైనా అనుమానం ఉందా?" అన్నాడు బసవ నాగయ్యలాంఛన ప్రాయంగా.

"లేదండి. పదిమందిలో మంచిగా వుంటూ

గుట్టు చక్కగా వృత్తి చేసుకుంటూన్న నాకు విరోధులెవరుంటారు స్వామీ!" అన్నాడు— వీరన్న చింతాపూర్వకమైన వ్యాకులభావంతో

రెండుసార్లు చుట్టపీక చప్పరించి—"నీకు లేకపోయినా— నాకు ఉండొచ్చుగా! నీకార్ఖానా తగలబెట్టడంలో ఉద్దేశ్యం— ఎక్కువగా నాకు నష్టం కలిగించాలనే నాకు తోస్తోంది. ఏమంటావు వీరన్నా!" అన్నాడు బసవనాగయ్య ఆలోచించినవాడై.

వడ్రంగి వీరన్న షావుకారిగారి యింగితజ్ఞానానికీ, కుశాగ్రబుద్ధికీ — కలవరపడ్డాడు.

"నాకేం తెల్సుస్వామీ! అంతా నాకర్మబాబూ! నోట నిలబెట్టుకోలేకపోయాను. ఇటువంటి ప్రమాదం జరుగుతుందని పీడకలలో కూడా తలచలేదు స్వామీ!"

"ఒకడు పచ్చగా వుండడం, ఊళ్లో స్థానం నిల్పుదొక్కుకోవడం, హోదాని పెంచుకోవడం, ముఠాని బలపర్చుకోవటం— చూస్తే, ఎదుటవాడి కళ్లు ఉబ్బిపోవడం ఈవూరికి కొత్తకాదు. ఈర్ష్య మానవత్వాన్ని ఉరిదీసి, రాక్షసత్వాన్ని ప్రోత్సాహిస్తుంది. ఈర్ష్యలో బాధపడేవారు ఏ అఘాయిత్యం చేయించడానికైనా భయపడడు. నీకార్ఖానా తగలబెట్టించడం కేవలంఈర్ష్యలోనే" అన్నాడు షావుకారు కోపోద్రిక్త హృదయంతో.

వడ్రంగి వీరన్న నిర్వాక్కుడై నిలబడి—పోయాడు.

"ఏమంటావ్ వీరన్నా!"

"మీమాటలు నిజమే బాబూ! కాని మీ బండి మళ్లీ త్వరలోనే తయారుచేసి యిస్తానని చెప్పటానికి వచ్చానుస్వామీ. పిల్లదాని పెళ్లి కోసం కూడబెట్టిన పైకముంది స్వామీ. రేపు మళ్లీ కాస్త తాటాకుల పంచదించి మంచిరోజు చూసుకొని కావాల్సిన కలప కొనుక్కొచ్చి— బండిపని మొదలు బెడతాను స్వామీ. ఆలస్యానికి తమరు మన్నించాలి. వరికోతలు నాటికి— తమకు బండిని తయారుచేసి యిస్తాను."

షావుకారు బసవనాగయ్య చిన్నగా నవ్వాడు.

"నీ భక్తి శ్రద్ధలకు మెచ్చుకున్నాను వీరన్నా! అల్లారు ముద్దుగా పెంచిన ఒక్కగానొక్క, తల్లిలేని పిల్ల పెళ్లికోసం, యేళ్ల తరబడికూడబెట్టిన నీకష్టార్జితంలోంచి పైకం తీసి నాకు బండి చేయించి యిస్తావా? రాతిలో చెట్టు మొలచినట్టు— నాగుండెలో కరుణ ఉదయించదనుకున్నావా? నేనంత కఠినాత్ముడ్ని కాను వీరన్నా! మాటామాటా వస్తే మర్యాద— మంచితనం పాటించనుగానీ, దానధర్మాల విషయంలో నాదెప్పుడూ పెద్ద చెయ్యే! మళ్లీ నేనే కలప కొనిస్తాను. నువ్వు దమ్మిడీ ఖర్చుచేయవద్దు. మునుపటిలాగే బండిమాకు బ్రహ్మాండంగా తయారుచేయాలి."

షావుకారు గారి దయార్ద్ర హృదయానికి వడ్రంగి వీరన్న నేత్రాలు ఆనందోజ్జ్వలాలైనాయి. వినయపూర్వకంగా నమస్కరించి ఇంటికొచ్చాడు.

షావుకారు బసవనాగయ్య మనస్సు మళ్లీ ఆలోచనల వలయంలో ప్రదక్షిణ చేయ నారంభించింది. వడ్రంగి వీరన్న కార్ఖానాకి చెంచు పున్నయ్య నిప్పు పెట్టించి వుంటాడు. వాడే యీమధ్య కార్ఖానాలో తనబండి అందరు — మెచ్చుకొనేట్టుగా తయారవుతూండడం విని,— కళ్లారా చూచి, అక్కస్సు పట్టలేక యీ పెధవ పని చేయించాడు. ఇంకా ఊళ్లో అంత నెరీతిగా తప్పుడు పని చేయించే దుర్మార్గుడెవరుంటారు. ఎన్నిగుండెలు? ఎంతతెగింపు? ఎంత సాహసం? తను చేవ చచ్చినవాడనీ, అసమర్థుడ్నని, వాజెమ్మనని, అంతధైర్యం చేశాడా? తను చేతులు ముడుచుకుని కూర్చుంటే లాభంలేదు. పేనుకు పెత్తనం ఇచ్చినట్టు— కళ్లు పైకెక్కి, ఒళ్లు కైపెక్కి, విచ్చలవిడిగా ఆ ముఠావాళ్లు సంచరించి— వూళ్లో తమకు గుక్కెడు మంచినీళ్లు పుట్టకుండా చూస్తారు. ఈతరుణంలో తనూ తన ముఠావాళ్లు— సహించి, అలాకుగా విడిచి పెట్టరాదు. అంతకు అంతా చేసి తీరవల్సిందే! క్రితం పంచాయితీ బోర్డు ఎన్నికల్లోనే అసలు పోతడి తగిలించాల్సింది లేకుంటే మైనరుముఠా నాయకుడైన చెంచు పున్నయ్య కింతకుట్రా, కనుకట్టు తనవా? కుక్కకాటుకు చెప్పుదెబ్బ మందు. ఈతడా పడగొట్టవలసిందే! తగిన శాస్తి చేయవలసిందే! తన బండిని తగులబెట్టించి వాడు బండిని వూళ్లో మెరమెచ్చుగా తిప్పుకుంటాడా? అదెట్లా జరుగుతుందో— తను చూడకపోతాడా?

నమ్మిన బంటు నాసరయ్య పైపంచ— దులుపుకుంటూ వచ్చాడు. దేవాలయానికి— పూజారి ప్రతి ఉదయమూ వేళ తప్పకుండా హాజరయ్యేట్టు— నాసరయ్యకూడా ప్రతి ఉదయమూ షావుకారు గారింట్లో హాజరవుతూ వుంటాడు.

"ఏం నాసరయ్యా! ఏమిటి కబుర్లు?" అన్నాడుషావుకారు చుట్టపీక విసిరి మెట్లక్రిందకు వేస్తూ.

ప్రొద్దుటి ఎండ తంచెపాలీలో కనుబొమ కొసరవేస్తోంది.

శీతోపాసన....   ఫొటో: ఎస్. రామకృష్ణ

"ఏమున్నాయండీ? చూశారుగా! రాత్రి జరిగిన ఘోరాన్ని. ఇదంతా ఆ చెంచుపున్నయ్య కుట్ర ఫలితమే! మీరు గ్రహించారో లేదో మనం బండి చేయిస్తున్న దగ్గర్నుంచీ— వాడి ఒంటిమీద తేళ్లూ, జెర్రులూ పాకుతున్నాయి. [illegible]గారూ! ఇక మనం సాచేతగా వూరుకోరాదు. దీనికి రెట్టింపు వాడికి శాస్తి చేయాల్సిందే!"— అన్నాడు నాసరయ్య తలగుడ్డ వడిగా చుట్టుతూ.

"సెభాష్! నాసరయ్యా! ఇవాలే గూడెంలో వెంకడిగాడికి కబురు చేయి" అన్నాడు షావుకారు బసవ నాగయ్య మళ్లీ చుట్ట వెలిగిస్తూ.

పంచెపాళీ గోడకు తగిలించియున్న మహాత్మా గాంధి చిత్రంగల క్యాలెండరు గాలికి టపటప కొట్టుకున్నది.

(3)

మంచిరోజు చూసి, బస్తీకెళ్లి మళ్లీ షావుకారు బసవనాగయ్యా, వడ్రంగి వీరన్నా— బండికి కావాల్సిన కలప తెచ్చారు. ఆ రోజే పనివాళ్లు కార్ఖానాకి తాటాకుల సోపరా వేశారు. వడ్రంగం సామాన్లూ, కార్ఖానా పనిముట్లూ కూడా కొత్తవే తెచ్చాడు వీరన్న. దైవపూజ జరిపి, మంచి ముహూర్తాన వడ్రంగి వీరన్న బండి పని మొదలెట్టాడు. కార్ఖానా యధావిధిగా సాగుతూంది.

ఏదో పనిమీద వోరోజు వడ్రంగి వీరన్న పదిమైళ్ల దూరంలో ఉన్న లంక పల్లి వెళ్లడం తటస్థించింది. బస్సు పోయే రోడ్డు మొగదల్లోనే వో కార్ఖానా ఉంది. వీరన్న బస్సుదిగి ఊళ్లోకి వెళుతూ కార్ఖానా కేసి వోమాటు చూశాడు. నాగలి బిగిస్తూన్న ఇరవై యేళ్ల కుర్రవాడు కనిపించాడు. ఆనాగల్ని చూసిన వడ్రంగి వీరన్న కాళ్లు ముందు అడుగు వేయడానికి అనుమతి నివ్వలేదు. ఆనాగలి పనితనానికి ముగ్ధుడై అందాల కాణాచిన చూచిన బ్రహ్మచారి పగిది నిలబడి పోయాడు. ఆనాగలి ఎంత పనితనంగా తయారు చేయబడ్డది? ఎవరు తయారు చేశారు? తన కార్ఖానాలో ఎన్నో నాగళ్లు తయారు చేయ బడ్డాయి. అవేవీ యీనాగలితో సరి పోలవే? —అనుకున్నాడు సాటి పనివారి గొప్ప దనాన్ని మెచ్చుకొనే విశాల హృదయం వడ్రంగి వీరన్నది. బియ్యపు గింజలు నేలమీద విసరగా పరుగెత్తిన కోడిపుంజువలె— ఆనాగలిని చూచిన వీరన్న, ఎవ్వరూ ఆహ్వానించకముందే కార్ఖానాలోకి ప్రవేశించాడు. చేబాడిసెతో సన్నటి కొయ్య ముక్కను దిగగొడు తున్న ఆయువకుని చెంతే నిలబడి నాగలి వంకే ఏకదీక్షగా చూడ నారంభించాడు.

దాగలి మీద ఇనుప కడ్డీ సాగ గొడుతూన్న వడ్రంగం మేస్త్రీ కార్ఖానాలో కొత్తగా ప్రవేశించిన వీరన్నను గుర్తుపట్టి, దాపుకొచ్చి వినయంగా నమస్కారం చేశాడు. ప్రతి నమస్కారం చేసిన వడ్రంగి వీరన్న కొంచెం ఆశ్చర్య పోయాడు.

"వృత్తిలో అతి తెలివి తమలాంటి వారు మా కార్ఖానాకి రావడం నాకెంతో ఆనందంగా ఉంది. నేను ఈ కార్ఖానా మేస్త్రీని. నన్ను సూరయ్య అంటారు. నన్ను మీరు ఎరుగరు గానీ—తమఖ్యాతి నాకు తెలియనిదిగాదు. తమరు తయారు చేసిన షావుకారి చెంచుపున్నయ్యగారి బండినినేను స్వయంగాచూసి, సంతోష ప్రపూర్ణుడయ్యాను. తమరువాకు గురుతుల్యులు." అన్నాడు ఆ కార్ఖానా మేస్త్రీ చేతులు కట్టుకొని నిలబడి.

వడ్రంగి వీరన్న శిరం గర్వాతిశయంతో గగుర్పొడవటమే కాకుండా.ఒకింతసేపు మూర్ఛ వచ్చినంత పనైంది.

తర్వాత నెమ్మదిగా వడ్రంగి వీరన్న ఆకార్ఖానా యజమాని సూరయ్య [illegible] ఆకుర్రవానిని గురించి వాకబు చేశాడు. కుర్రవాడు సద్వర్తనుడు, అనుభవం [illegible] పోయినాపనిలో చూరకత్తిలాంటి వాడు, [illegible] కులస్థుడు, వినయ విధేయతలు, [illegible], అణకువ, అభిమానం గలవాడు, [illegible] చేసి, పనిలో మెప్పించి, కడుపు [illegible] అంత: ప్రకృతిగలవాడు [illegible] ఆశించే రకం కాదు. [illegible] మేనది. ముగ్గురి [illegible] కుర్రవాని అందచందాల [illegible] తెల్ల గులాబీ [illegible] పడే మార్కు [illegible] గుతో, స్త్రీ హృదయంలో [illegible] ముద్రించ [illegible] ముఖ సౌందర్యంతో, [illegible] ఆకుర్రవాడు మహా సౌందర్య ఖనియైన శారదకు తగిన వరుడని వడ్రంగి వీరన్న మనస్సు నిర్ణయం చేసింది. ఇద్దరికీ యీడూ జోడూ కుదురుతుంది. ఆదర్శ దంపతులుగా పరిగణింప బడతారు. తన ఆశలు నెరవేరతాయి. తన బ్రతుకు బంగారు పంట అవుతుంది. తన కార్ఖానా తన హయాం ముగిశాక గూడా నడుప బడుతుంది. ఇంతకంటే తనకేం కావాలి? అనుకున్నాడు వడ్రంగి వీరన్న.

ఆరాత్రికి ఆవూళ్ల స్వంతపనిచూసికొని— మరునాడు సూరయ్య వెంట ఆకుర్రవాని తలిదండ్రుల్ని కల్సికున్నాడు వీరన్న. సంభాషణలు సౌమ్యంగా జరిగాయి. ఆ కుర్రవాని పెళ్లి చేయటానికి అంగీకరించటమే కాకుండా, ఇల్లరికంగా పంపించేందుకు కూడా ఒప్పుకున్నారు. ఆకుర్రవాని పేరు లక్ష్మణమూర్తి. అతన్ని సమక్షంలోకి పిలిచి అభిప్రాయాన్ని కనుక్కున్నారు. వెన్నెల్ని చూసి తెల్ల గులాబీ సిగ్గు పడ్డట్టుగా— అతను పెళ్లి ప్రస్తావన రాగానే సిగ్గు పడ్డాడు. ఆరోజు పురోహితుణ్ణి పిలిపించి— పెళ్లిచూపులకు మంచి ముహూర్తం నిశ్చయించారు.ఆరోజు సాయంకాలమే బస్సులో వడ్రంగి వీరన్న స్వగ్రామం వచ్చాడు.

లంకపల్లి నుంచి పిల్లని చూడటానికి వచ్చే రోజు అదే! ఆరోజు వడ్రంగివీరన్న కార్ఖానాలో అడుగు పెట్టలేదు. ఉదయం తొమ్మిది గంటల నలభై అయిదు నిముషాలకు మంచి కాలం ఉంది. పెళ్లి కొడుకు తరుపువాళ్లు తొమ్మిదింటి కల్లా వస్తారు. ప్రక్కింటి ఇల్లాలు శాంతమ్మ ఉదయం ఎనిమిది గంటలకు ఇంటి పని చేసికొని, సాయితాకు వీరన్న ఇంటికొచ్చింది. ఆవిడే శారదను ముస్తాబు చేసింది.

సరిగ్గా వాళ్లు తొమ్మిది గంటలకు వచ్చారు. వాళ్లతో పాటు సూరయ్య కూడా వచ్చాడు.

నట్టింట్లో డ్రాయరువేసి, మట్టూ కుర్చీలు వేసి—డ్రాయరు మీద చిన్నపూల తెల్లగుడ్డపర్చి, దానిమీద చిన్నపూలకుండీ సాంబ్రాణి కడ్డీలూ అమర్చాడు వడ్రంగివీరన్న. సాంబ్రాణి కడ్డీల సువాసన పొగ నట్టింటిని నింపి వేసింది. పెళ్లి చూపులకు వచ్చినవాళ్లు అరటిపండ్లూ, బత్తాయిపాలూ, ద్రాక్షపండ్లూ తెచ్చారు. తొమ్మిది గంటల నలభై నిముషాలకు పెళ్లి కుమారుడూ, అతని తల్లిదండ్రులూ, సూరయ్యా కొయ్యకుర్చీలో సుఖాసీనులైనారు. వీరన్న మనస్సు గుర్రపు పందాల్లో డబ్బుకాసి, పరుగెత్తుతూన్న గుర్రాలకేసి చూస్తూన్న వాడిమనస్సు లాగుంది. శారద కుర్రవాడి కంటికి నచ్చుతుందో,లేదో! పిల్లదాన్ని చూసి పెద్దవాళ్లు క్రిందికి విరుస్తాడో, దరహాసంలో ముంచుతాడో!

తొమ్మిది గంటల నలభై అయిదు నిముషాలకు శాంతమ్మ శారదను కుడిచెయ్యి పట్టుకొని [illegible] కుర్చీలో పెళ్లిచూపులకొచ్చిన పెళ్లికొడుక్కు ఎదురుగా కూర్చో బెట్టింది. [illegible] ప్రవేశించింది.వీరన్న [illegible] ప్రాణాన్ని గుప్పెట్లో [illegible].

[illegible] రంగు [illegible] సిటిన్ బెట్టు పరికిణీ, ఇటుకరాయి రంగు నైలాన్ వోణీ ధరించి,మెడచుట్టూ తెల్లకంఠమాల అందాన్ని పోషిస్తూండగా, నుదురుమీద పాపిడి బిళ్లయినూ, చెవులకు ఆకుపచ్చ రాయి మామిడి పిందెల పోగులూ మెరుస్తూండగా, సిగ్గుతో చెక్కిళ్లు ఎరుపుచేసికుంటూండగా, కాటుక రేఖలు తీర్చి దిద్దిన సోగకళ్లు నేలక్రిందికి వాలగా పెళ్లికూతురి శోభ మూర్తీభవించిన శారద కడు మనోజ్ఞంగా ఉంది.

లక్ష్మణమూర్తి పెళ్లిచూపులకు అలవాటు లేనివాడు కావడం మూలాన మొదట్లో బాగా బెదిరి పోయాడు. కను రెప్పలు పూర్తిగా విప్పలేక పోయాడు.నిలువుగా చూడలేక పోయాడు. తర్వాత [illegible] వ్యక్తంగా భావించి ధైర్యంగా తలపైకెత్తి, సూటిగా ఆమె తల, కట్టు దగ్గర్నుంచి చూపుల్ని కను బొమ్మల వంపుల మీదకు జార్చి, సిగ్గు భారంతో కొంచెంగా వణుకుతూన్న ఎర్రటి చెక్కిళ్లకు చేర్చి, ముచ్చటైన పెదాల క్రిందుగా, కంఠంచుటూ,

పరిపూర్ణతను పొందని రొమ్ముల పైనా మనోహరంగా మెరుస్తూన్న కంఠమాల పైన నిలిపి పరవశత్వం పొందాడు లక్ష్మణమూర్తి. 'ఈమెను తప్పకుండా పెళ్ళి జేసికోవాలి! అధికారయుతంగా మనస్సు అనిర్ణయిస్తే చేసింది.

ఎవ్వరి నోటినుంచీ మాట రాక పోయేప్పటికి వడ్రంగి వీరన్న ఆశలు ఒంటికాలి మీదనే నడుస్తూ కుంటు తున్నాయి.

పిల్లవాడి తలిదండ్రులు "ఫరవాలేదు.పిల్ల బాగానే ఉంది' అంటూన్నట్లుగా ఒకళ్ళకొకళ్ళ మూగ చూపులు చూసి కొని 'నువ్వేమంటావ్?' అన్నట్టు సూరయ్య కేసి చూశారు.

"పిల్లకేం బంగారం? ఇంటికి మహాలక్ష్మియే అనుకో" అన్నాడు సూరయ్య బయటికి.

"ఏం అబ్బాయి! నీకిష్టమేనా!"

లక్ష్మణమూర్తి చిరునవ్వుద్వారా అంగీకారాన్ని తెలిపాడు.

"మరి నీకు. అమ్మాయీ!"

శారద సిగ్గు దొంతరల ద్వారా ఇష్టాన్ని దొర్లించింది.

వడ్రంగి వీరన్న సంతోషం సముద్రం మీద ఎగిరేపక్షి రెక్కలు విప్పుకున్నట్లుగా విప్పుకుంది.

పురోహితుడ్ని పిలిపించారు. తాంబూలాలు పుచ్చు కున్నారు. కళ్యాణ మహోత్సవపు శుభ ముహూర్తం నిర్ణయించ బడింది. ఆసాయంత్రమే పెళ్ళి కొడుకువాళ్ళు లంకపల్లి వెళ్ళారు.

4

తూర్పు రేఖల సందుల్లో యిరుక్కున్న వెలుగు తెరలు మంచుపొగలో దొర్లాడు తూన్నవి. ఇంకా బాగా తెల్ల వారలేదు. కాని ఊరు మగతగా నిద్ర మేల్కొంది.

షావుకారు చెంచు పున్నయ్య గారి పెద్ద పాలేరు గంగడు, దోమల్ని తోలు కుంటూ, బిగ్గరగా ఆవలిస్తూ గాటిలోని చెత్త మీద నుంచి లేచాడు. పైపంచ దులుపు కొని, ఈ గుడ్డ బిర్రుగా చుట్టుకొని రెండు మూల మేతా, జనపకట్టా గిత్తలకు వేస్తూ, "దొర గోరూ!" అంటూ నావుకేక పెట్టాడు.

తూర్పు వెలుతురు పెంకుటి చావట్లోకి స్పష్టంగా ప్రాకుతూంది. చావటి దూలానికి వ్రేలాడగట్టిన బండి చక్రాల ఆకులూ,పరం పట్టెలూ,తొట్టి కర్రలూ, కాడి రంపంతో కోయబడి ముక్కలు ముక్కలుగా క్రింద పడ వేసి ఉన్నాయి.

గంగడికి వెర్రెత్తి పోయింది. భయంతో అడుగు ముందుకు పడలేదు. అట్లానే గుండె బాదుకుంటూ షావుకారు చెంచు పున్నయ్యగారి దగ్గర కెళ్ళాడు. షావుకారుగారింకా పందిరి మంచం దిగలేదు. ఆయన భార్య మహాలక్ష్మమ్మ కూరగాయల కోటమ్మ దగ్గర కాకరకాయలు బేరం చేస్తూన్నది.

"దొరసానమ్మగోరూ! దొరగోరు లేసినారా! కొంపమునిగిపోయిందండీ! రాతిరి మనబండి నేదో దొంగోళ్ళు ఆకులూ, పరం పట్టెలూ కాడి రంపంతో కోసేసినారు.' అన్నాడు గంగడు ఊపిరి పీల్చుకోలేనంత ఉక్కిరి బిక్కిరై. కూరగాయల తట్ట దగ్గర్నుంచి ఆపళంగా లేచి భర్తని లేపింది మహాలక్ష్మమ్మ. జరిగిన ఘోరాన్ని చెప్పింది.

నిద్రమొహంతో షావుకారు చెంచు పున్నయ్య పిడాలు తొక్కాడు. గబగబా కళ్ళజోడు పెట్టు కోకుండానే పెంకుటి చావట్లోకి వెళ్ళాడు. గంగడు కూడావెళ్ళాడు. మంచినీళ్ళ పంపు దగ్గర కొచ్చిన వో రైతుకూడా అక్కడ కొచ్చాడు కావడి బద్ద పంపుకాడనే వదిలి.

చక్రాల ఆకులూ, పరంపట్టెలూ, కాడి, తొట్టికర్రలూ దారుణంగా రంపంతో కోసి క్రింద పడి యున్నాయి. జిల్లా మొత్తానికి యింత గొప్ప బండి లేదని పేరు బడసియున్న ఆ బండి బోసిగొడుతూన్నది. చేతులూ,కాళ్ళూ కోసి వేసిన మనిషి బొమ్మ వలె రోతగా ఉంది.

షావుకారు చెంచుపున్నయ్య ఆబండినిచూసి స్తబ్ధ విమూఢుడైనాడు. తర్వాత ఆయనలో వో ప్రక్క దుస్సహ గాఢదుఃఖమూ,మరోప్రక్క విపరీత కోపోద్రేకమూ ప్రజ్వరిల్లి నాయి.

"రాత్రి చావట్లో నువ్వు పడుకో లేదురా?" గంగడికేసి గర్జించాడు షావుకారు.

వాడి కాళ్ళు అప్పుడే సగం భూమిలోకి క్రుంగి పోయినాయి.

"పడుకున్నా దొరగోరూ!"

"మరి నువ్వు పడుకున్నా — ఇంతపని జరిగిందా?"

గంగడి గొంతులో తడి ఆరిపోయింది.

"ఎంత యిడ్డూరం! వోరో గిట్టనోళ్ళు సేసిన దురమారగమే యిది." అన్నాడు ఓరైతు.

ఈ దుష్కార్యాన్ని చేసినవాడెవరో, చేయించిన దెవరో — షావుకారు చెంచుపున్నయ్య నిశితంగా ఆలోచించాడు. ఆయన ఆవేదనా పూరితమైన మనస్సులో అనుమానాస్పద మైన కొన్ని రూపాలు మెదిలాయి. ఇట్టి స్థితిలో తను క్షణం ఉపేక్షించరాదు. వెంటనే తగిన చర్యలు తీసికోవాల్సిందే! నేరస్థులకు తగిన శాస్తి చేయించాల్సిందే! ఈ దెబ్బతో చెంచుపున్నయ్య తడాఖా ఏమిటో, అధికారుల్లో ఉన్న బలం ఏమిటో—తెలియ జేయాలి. త్రాచు పాము ఎవ్వరూ ఏమీ చేయకపోతే — ఏమీ చేయదు. ఎవరైనా దాన్ని కదిలించినప్పుడే — అది బుస్సునలేచి పైనబడేది. ఈ చెంచు పున్నయ్య అంతే! విరోధుల అంతు చూడనిదే నిద్రపోడు!

షావుకారు చెంచుపున్నయ్య వెంటనే నమ్మిన బంటు చంద్రయ్యను ప్రక్కగ్రామం పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు కోసం పంపించాడు సైకిలుమీద.

షావుకారుగారి గర్వకారణమైన బండికి జరిగిన అన్యాయం — ఊరంతా నిముషాలమీద తెలిసిపోయింది. ప్రజలు ఎవరి పనులు వాళ్ళు చేయడం మాని — ఈ వింతనూ, ఘోరాన్నీ చూసివెళుతున్నారు. ఇష్టమొచ్చినరీతిగా వ్యాఖ్యానాలు చేస్తున్నారు. ఆ దారుణ కృత్యాన్ని చేసిన దుష్టుడ్నిగూర్చి కొంతమంది ఊహాగానాలు చేయనారంభించారు.

శారదపెళ్ళి ప్రయత్నాల్లో విశ్రాంతి లేకుండా మునిగియున్న వడ్రంగి వీరన్నకు ఆ దుర్వార్త ఉదయం తొమ్మిది గంటల ప్రాంతంలో తెలిసింది. కొంచెంసేపు నిర్విణ్ణుడై, తర్వాత చాలసేపు విచారించాడు. వెళ్ళి చూసొద్దామనుకున్నాడు. కాని రేపే శారద పెండ్లి. ప్రక్కింటి ఇల్లాలు శాంతమ్మగారు రావడంతో రేపటి దినానికి కావాల్సిన వస్తువుల్ని జాబితా వ్రాస్తూ కూర్చున్నాడు. శారద అలికిన ఇంట్లో అందంగా ముగ్గులు పెడుతూంది.

"ఆ! తర్వాత ఏమిటి శాంతమ్మా! అంటూ లిస్టు రాస్తూ తలపైకి ఎత్తాడు వడ్రంగి వీరన్న.

ఎదురుగా ఖాకీదుస్తులతో, ప్రేం బెత్తంతో సబ్ఇనస్పెక్టరూ, ఎర్రటోపీలతో, లాఠీ కర్రలతో పోలీసు కానిస్టేబుల్సు కార్ఖానా లోంచి వస్తున్నారు.

వడ్రంగి వీరన్న నిశ్చేష్టుడై నిలబడ్డాడు.

అధికార బలాన్ని బూట్ల టకటకలో ధ్వనింప జేస్తూ, గుండెలో కాఠిన్యాన్ని నోటిద్వారా ప్రకటిస్తూ —

"వీరన్నా! నిన్ను అరెస్టు చేస్తున్నాం" అన్నాడు సబ్ఇనస్పెక్టరు నాయుడు.

పోలీసులు సంకెళ్ళ గలగల లాడించారు.

"అరె స్టా..!" ముఖంలో నల్లనెత్తురు గడ్డకట్టగా, కాళ్ళక్రింద నేల జరిగిపోతూండగా ఆపైన మాట్లాడలేకపోయాడు.

"అవును. రాత్రి నువ్వు షావుకారు చెంచు పున్నయ్యగారి చావట్లోని బండి ఆకులూ, పరం పట్టెలూ, కాడి, తొట్టి బొంగులూ రంపంతో కోసినావని నేరం ఆరోపించబడింది. అందుకు ముఖ్యమైన సాక్షి వాళ్ళ పెద్దపాలేరు గంగడు. చీమలు పెట్టిన పుట్టలాగున్న ముఖంగల సబ్ ఇనస్పెక్టరు నేరాన్ని ఏకరుపెట్టాడు.

వీరన్న ముఖంలో గడ్డకట్టిన నల్లనెత్తురు కదలబారింది, గొంతులో వుండగట్టిన దుఃఖాతిశయం క్రిందామీదూ అయ్యింది, 'ఇది అన్యాయం. అక్రమం!' అది హృదయంలో ఆవేశం బాకులాగ పొడుచుకొచ్చింది.

"స్వామీ నేనే పాపమూ ఎరుగను. దేవుని సాక్షిగా చెబుతున్నాను. ఆ బండిని బ్రహ్మాండంగా తయారు చేసింది నేను. అందువల్ల నాకెంతో ఖ్యాతి వచ్చింది. కన్నకూతురిగొంతే రంపంతో కోసికొనే కఠిన హృదయుడ్నా నేను. నా చేతులమీదుగా తయారుచేసిన బండి నేను నాశనం చేస్తానా? ఈనేరం నేను చేయలేదు. షావుకారుగారు పొరబడ్డారు. ఎవరో దుష్టులు చేసిన యీ అక్రమాన్ని నాపైరుద్ది — నాచేతి బేడీలు వేయబూనడం న్యాయంకాదు స్వామీ!

నామాట నమ్మండి. రాత్రి నేను ఇల్లు కదల లేదు. నా మంచితనాన్ని గురించివూళ్ళో ఏర్నైతు నడిగినా చెబుతాడు. బాబుగారూ!... ఒక్కగా నొక్క నా కూతురి పెళ్ళి రేపేనండి. దాని బతుకు భాగ్యం కోసమే నేను బతుకుతు న్నాను. ఇట్టి స్థితిలో నాపైన అన్యాయంగా ఏదో నేరాన్ని మోపి జైలుకు పంపించటం ధర్మంకాదు స్వామీ! మీ పాదాలపై బడతాను. నెమ్మదిగా నన్నుగురించి వూళ్ళో వాకబుచేసి, నా ప్రవర్తనను గురించి ఆరాతీసి — అసలు నేరస్థులెవరో గుర్తించాల్సింది స్వామీ! నే నే పాపమూ ఎరుగను. పరులొ్ోకి పోకుండా ఇన్నే ళ్ళుగా యీ వూళ్ళో ప వు కాలాన్ని నెట్టు కొస్తున్నాను.బాబూ! ఈ ఘోరపాపాన్ని నామీద మోపడం న్యాయంకాదు స్వామీ! పరమేశ్వరు డున్నాడు. న్యాయాన్ని కాపాడాల్సిన బాధ్యత మీలాంటి అధికారుల కుంది. నన్ను అప్రతిష్ట పాలుజేసి, ప్రాణానికి ప్రాణమైన కూతుం పెళ్ళి చేతులమీదగా జరిపే యోగం లేకుండా చేస్తారా స్వామీ!...'' సబ్ ఇనస్పెక్టరు పాదాల పైబడి వడ్రంగి వీరన్న కన్నీళ్ళతో ఆవిధంగా వేడుకున్నాడు.

''నాన్నా!.. నాన్నా!'' అంటూ శారద భోరున ఏడ్వనారంభించింది.

''వీరన్నా!, నీ వేదాంతమూ, కన్నీళ్ళూ, వేడుకోటాలూ — నా గుండెలకి జాలిని కలిగిం చవు. ఇవి మాకు కొత్తకావు. మాకు వచ్చిన రిపోర్టు ప్రకారం మేం మా డ్యూటీని నిర్వర్తి స్తాం. ఆపైన న్యాయాన్యాయాలకు న్యాయ స్థానం ఉండనేఉంది. ఏయ్! టు సెవెన్టీ ఫోర్ చేతులకు బేడీలు తగిలించు'! అన్నాడు సబ్ ఇనస్పెక్టరు నాయుడు బూటకాలితో నేలను తన్నుతూ.

టూ సెవెన్టీఫోర్ కానిస్టేబుల్ వడ్రంగి వీరన్న చేతులకు బేడీలు తగిలించాడు.

బేడీలు తగిలించిన చేతులతో నుదురు మీద బాదు కుంటూ—''భగవంతుడా! ఎందుకు నాకీ శిక్ష? నేను ఏం నేరం చేశానో, నీకు తెలీదా స్వామీ! ద్వేషాలమీద యిచ్చే రిపోర్టులతో అమాయకుల్ని జైలు గోడల మధ్యకి నెట్టే అక్రమాన్ని నువ్వు సహించి వూరు కుంటు న్నావా,స్వామీ!'' అన్నాడు వడ్రంగి వీరన్న రక్త కన్నీరు కళ్లల్లోంచి జారుతూండగా —

''నాన్నా! నాన్నా ! నువ్వు వెళ్లడానికి వీల్లేదు. నువ్వునిర్దోషివి'' అంటూ శారద కన్నీటి ముద్దయై తండ్రి కాళ్లకు చుట్టు వేసికుంది.

''నేను నిర్దోషిని అసంగతినీకు తెలుసు. భగవంతుడికీ తెలుసు. కాని లాభం లేదమ్మా! ఈ అధికార్లకు నిర్దోషత్వంతో పనిలేదు. వాళ్ల కొచ్చిన రిపోర్టులే వాళ్లకి న్యాయాలు! వాటి ప్రకారం వాళ్ళు అన్యాయాన్ని శిక్షించి న్యాయాన్ని రక్షించుతారు. నెత్తుమీద కుళ్ళి పోయిన కొబ్బరి కాయను కోసుకొచ్చి—మంచిదని నిరూ పిస్తారు. ఈన్యాయ రక్షణలో మనలాంటి బల హీనులు చితికి పోవాల్సిందే! ధర్మాన్ని ఆరాధిస్తూ అప్రకారం ప్రవర్తించేవాళ్లకు—ఇట్లాంటి ముప్పులు రావడం యీకాలంలో కొత్తకాదు శారదా! '' బేడీలు తగిలించిన చేతులతో ఆమె తలనిమురుతూ అన్నాడు వీరన్న. అన్యాయాన్ని ఎదిరించలేని అవ్యక్తత తాలూకు నులి వెచ్చని కన్నీరు ఆమె తలపై జలజల రాలి పడ్డాయి.

''బాబు గారూ! మానాన్న నిర్దోషి. వదలి పెట్టండి... వదలి పెట్టండి'' అంటూ శారద పిచ్చి ఆవేశంతో సబ్—ఇనస్పెక్టరు కాళ్లను తాకింది. ఆకాళ్లపై కన్నీళ్లు కురిపించింది.

మానవసహజమైన దయ, జాలి, కరుణా రసాలపై ఉక్కు కవచం కప్పు కొని—ఉద్యోగ ధర్మాన్ని పాలిస్తున్నాననే గర్వంతో ముక్కు పుటాలెగురవేసే ఆ ఇనస్పెక్టరు వెళ్ళ బూట్ల లోని పాదాలకు సంచలనం కలుగు తుందా? హృదయంలో కరుణ ఉత్పన్నమవుతుందా? కళ్లల్లో జాలి కలుగు తుందా?

అదే సమయంలో షావుకారు బసవనాగయ్య కార్ఖానాలోకి వచ్చాడు.కార్ఖానాలోంచి వడ్రంగి వీరన్న పూరింటి ముందు మెల్లా మీద జరిగే హృదయవిదారక దృశ్యాన్ని కళ్లారా చూడడం జరిగింది. సబ్ ఇనస్పెక్టరూ, పోలీసులూ,జనం, బేడీలు తగిలించబడ్డ వడ్రంగి వీరన్నా—చూసే సరికి బసవనాగయ్య కడుపులో ఏదో తెమిలింది. గబగబా కార్ఖానా బయటికి జారుకు నేందుకు గేటు దగ్గర కొచ్చాడు.

''ఏయ్! ఆగు! ఎక్కడి కట్టా పరుగెత్తు తున్నావ్? తిరుగు వెనక్కు. చూశావా వీరన్న చేతులకు బేడీలు! ఎందుకు పడ్డాయి? నిజంగా వీరన్న నేరం చేశాడా? తనవృత్తి సక్రమంగా చేసికోవడం మినహా ఇట్లాంటి దుష్కృత్యాలకు వీరన్న ఎప్పుడైనా తల పడ్డాడా? అట్లాంటి సద్వర్తనునికీ సహృదయునికీ, ధర్మమూర్తికీ—

పోస్టువిన్యాసం... —ఫొటో : ఎస్. రామకృష్ణ.

నువ్వెందుకీ శిక్ష? ఇదిన్యాయ సమ్మతమేనా? ధర్మసమ్మతమేనా? కాదు. ఈ అన్యాయాన్ని అధర్మాన్ని, అక్రమాన్ని— అరికట్ట వలసిన బాధ్యత తనపైనుంది. ఈ అనర్థానికీ, దుష్కృత్యానికీ నేరానికి కారణం నువ్వు. ప్రతీకార వాంఛతో, అక్కసుతో, దెబ్బకు దెబ్బ తీయాలనే పట్టుదలతో, మానసిక వైషమ్యాలు పెర స్మరించుకొని, పాత కక్షలతో అపాయ కార్యాన్ని చేయించింది నీవుకాదూ! వెంకడిగాడు కాపు సారాయి త్రాగటానికీ, కోడి మాంసం తిన టానికిపది రూపాయలిచ్చింది నీవుకాదూ! పని జయప్రదంగా ముగిశాక పాతిక రూపాయలిస్తానని ఒప్పుకుంది నీవుకాదూ! చూడు. కథకాస్త ఎట్లా అడ్డం తిరిగిందో! నీవు చేయించిన నేరానికి ఇప్పుడు శిక్ష ఎవరు అనుభవిస్తున్నారో! నీవ్యక్తిగత ద్వేషాలకు, కక్షలకూ, దురాలోచనలకూ ఇప్పుడెవరు బలి అవుతున్నారో! చూడు! సరిగ్గా చూడు! నీహృదయం చలించటంలేదూ! నీమనసు కదల బారడం లేదూ! నువ్వు మనిషివి. నీహృదయం మానవ సహజమైన దయకూ, కరుణకూ, జాలికీ నిలయం! నేరం చేసిన దుష్టుడి పేరు చెప్పు. నేరం చేయించిన సంగతి విన్నవించు. అమాయకునిచేతులకు తగిలించిన బేడీలు సడలి పోతాయి! ప్రాణానికి ప్రాణమైన ఒక్కగా నొక్క కూతురి వివాహం వీరన్న రేపు వైభవోపేతంగ చేస్తాడు! బంధువుల ఎదుటా, పెండ్లి పెద్దల ఎదుటా, ఊళ్లో ప్రజల ఎదుటా— ఆయన పరువు ప్రతిష్ఠలు నిలబడతాయి! వృత్తిలో ఆయనకున్న మంచిపేరు చిరస్థాయిగా వుంటుంది! తయారవుతూన్నసీబండి బ్రహ్మాండంగా తయారవుతుంది! ఊ! ఒప్పుకో నీనేరం! నువ్వు ఆపని చేయించినప్పుడు ఇంత ప్రమాదం వస్తుందని ఊహించలేక పోవచ్చు, పరిస్థితులిట్లా మారుతాయని భావించియుండక పోవొచ్చు. కాని నీ ప్రతిపక్షనాయకుడు నీకంటె మితిమీరిన తెలివి గలవాడు! ఊపాపం వీరన్నసాదును పెట్టి, జైలుకు పంపిస్తే— సీబండి తయారయ్యే అవకాశం లేదని, తన బండి నాశనం కావడంతో నీబండితయారయ్యే ఊళ్లో పేరు తెచ్చుకొనే అవకాశం లేదని అలోచించే ఈ అన్యాయానికి పూనుకున్నాడు. తన పలుకు బడితో సబ్ ఇనస్పెక్టర్ని కట్టు కొని—పాపమా ఎరుగని వడ్రంగి వీరన్న చేతులకు బేడీలు తగిలింప.

జేగాను. పాపం! వడ్రంగి వీరన్న ఏమి యొక్క అజ్ఞాత పరిణామ ప్రమాదాలకు గురి కాబోతున్నాడు. నువ్వు తల్చుకుంటే ఈ క్షణం అయినా జైల్లోకి పంపించకుండా చేయగలవు. అట్లాచేయి! న్యాయాన్ని ఇప్పుడు నీవుదాచిపెట్టినా రేపు భగవంతుని ఎదుట దాచిపెట్టలేవు? సత్యధర్మ పరాయణుడైన శ్రీమన్నారాయణమూర్తి మానవుల చెయిదాల్ని ఒకంట కని పెడుతూనే ఉంటాడు. కనుక నువ్వు తత్క్షణం నేరం బయటపెట్టి, ఒప్పేసు గోవడం మంచిది. ఏం? ఏమంటావు?'' అన్నది బసవనాయ్య మనస్సులోని మనస్సు తీవ్రమైన ఆవేశంతో.

కాని, మరి తనో! తను నేరం ఒప్పుకుంటే తన చేతులకు బేడీలు పడవూ! తను న్యాయస్థానంలో బోను ఎక్కవద్దూ! తన పరువు ప్రతిష్టలు మట్టిలో కల్సిపోవూ! ఊళ్లో షావుకారుగా తనకున్న హోదా, గౌరవ మర్యాదలూ, తన ముఠానాయకత్వమూ, ముఠాకున్న ఆధిక్యతా, ఊళ్లో రూపాయి వడ్డీకిచ్చిన వేలకొలది డబ్బూ, పందెపు గిత్తలూ, పైరు మీదున్న పొలమూ, కాపుకొచ్చిన అరటి తోటలూ, బత్తాయితోటలూ తనునీతి, న్యాయాలకు పోయి నేరం ఒప్పుకుంటే వాటి సంగతేమిటి? అజమాయిషీ ఎవరు చూస్తారు? గొప్పఇంటి గౌరవమూ, పిల్లల చదువూ, పోషణా తను జైలుకు పోతే ఏంకాను? తను నేరం బయట పెట్టి, ఒప్పుకోవడం కేవలం తెలివి తక్కువతనం మాత్రమే, చూస్తూ చూస్తూ ఎవరు చేతులకు సంకెళ్ళు తగిలించు కుంటారు? జైలు గోడల్లోకివెళ్లి కూర్చుంటారు! తనవల్ల అమాయకుడైన వడ్రంగి వీరన్నకు అపకారం జరిగివుండొచ్చు గాని అందుకు ఇప్పుడేం చేయగలడు? ఇటి స్థితిలో ఇప్పుడు యుక్కున్నా నేరం మెడకు చుట్టు కోవచ్చు అనుకుంటూ షావుకారు బసవనాగయ్య [illegible] మనస్సులోని మనస్సు పీక నొక్కిపట్టి ఇంటికేసి నడిచి వెళ్ళాడు.

ఏనేరం చేయక పోయినా గాలివాన అరటి తోటను నిర్దయగా నాశనం జేసినట్టు ధన వంతుల పరువు ప్రతిష్ఠల పోకులాటలో నిర్దోషులైన బలహీనులు నిర్దాక్షిణ్యంగానలిగి పోతూం డడం కద్దు.

''ఊ! బయల్దేరు'' అని గర్జించింది చీమలు పెట్టిన పుట్టలాంటి ముఖంగల సబ్ ఇనస్పెక్టరు కంఠం.

అవమానం తలపై పెద్ద రాయి పెట్టగా తలదించుకొని బయలు దేరాడు వడ్రంగి వీరన్న.

శారద కన్నీళ్లతో ఒళ్లంతా తడిసిపోగా ''నన్నేంచేసి పోతున్నావు నాన్నా!'' అంటూ తండ్రి కాళ్లకు చుట్టు వేసికుంది.

శాంతమ్మ పైట చెంగుతో కళ్లు అద్దు కుంది.

అక్కడ చేరిన కార్ఖానా పనివాళ్లూ, కొంత మంది రైతులూ వడ్రంగి వీరన్నకు పట్టిన దుర్గతికి ఒకప్రక్క అచ్చెరు వందుతూ, మరో ప్రక్క దిగులుతో కుంచుకు పోయారు.

ఒన్‌నాట్‌ఫైవ్ కానిస్టేబులు శారదను తండ్రి కాళ్ల దగ్గర్నుంచి బలవంతాన లాగి దూరంగా నిలబెట్టాడు.

సబ్ ఇనస్పెక్టరు నాయుడు ప్రేం బెత్తం ఆడించు కుంటూ ముందు నడువగా, చేతులకు బేడీలు తగిలింపబడిన నేరం చేయని నేరస్థుడు వీరన్న ఇద్దరు పోలీసుల మధ్య మెల్లగా, వెనక్కు తిరిగి చూడకుండా నడవ నారంభించాడు.

చిన్న తనం నుంచీ చేతుల మీదుగా ప్రాణ ప్రదంగా పెంచి పెద్దది చేసి, రేపటి దినాన కళ్యాణ మంటపంపైన వైభవోపేతంగా పెళ్లి జరపాల్సిన తండ్రిని అట్లా చేతులకు బేడీలు తగిలించి తీసికొని పోతూంటే శారద కార్చే కన్నీరూ, యజమాని లేని కార్ఖానా, తయారవుతూన్న బండీ, దిగులుగా చూస్తోన్న పాడి గేదె, దూడా, ఆవూ...... ఆదృశ్యం చూసిన అపార ప్రజల హృదయాల్లో కన్నీళ్లు జలజల కురిశాయి.